

När du odlar i kruka – tänk generöst!

TEXT: JOHAN JANCKE ILL: IANN EKLUND TINBÄCK

1. Välj en dubbelt så stor kruka som du tror skulle räcka.
2. Ge växterna den absolut bästa jord du kan få tag i.
3. Snåla inte med vatten och näring.

TRE ENKLA REGLER SOM GARANTERAR ATT DU LYCKAS!

Att odla i krukor har nästan blivit något av en folkrörelse. I takt med att allt färre har tillgång till en "riktig" trädgård och är hänvisade till odling på balkonger och uteplatser har intresset för krukodling ökat.

Vid odling i krukor blir växterna mer utsatta för vinterkylan. Man får räkna med ungefär en växtzons sämre hårdighet än på friland. Å andra sidan kan man flytta in kärnen i ett frostfritt utrymme under vintern och på så sätt klara av att odla växter som annars inte skulle klarat sig alls.

Vad kan man då odla i krukor? Det enkla svaret är: **allt!** Det finns egentligen inga begränsningar för vad du kan odla i krukor så länge du

bara har tillräckligt stora odlingskärl. De flesta av oss har ju dock tyvärr inte plats för odlingskärl på flera hundra liter på våra balkonger, så det begränsar ju valmöjligheterna något.

Att odla i kruka kräver dock lite mer när det kommer till skötsel och tillsyn jämfört med om du planterar växterna i trädgården, vatten och näring kommer inte att räcka lika länge. Samtidigt är det närmare till balkongen och lätt att ta med sig vattenkannan när man ändå ska gå ut och sätta sig på balkongen en stund.

Lämpliga växter att odla i krukor är t ex rosor, perenner, små träd, mindre prydnadsbuskar och klängväxter. Här följer några förslag.

Dvärgsyren *Syringa meyeri* 'Palibin'

Dvärgsyrenen blommar på försommaren, alltså något senare än den vanliga bondsyrenen. De ljuslila blommorna blir något mindre till storleken och sprider en angenäm doft omkring sig.

Dvärgsyren kan du köpa både som buskplanta och ympad på stam som ett litet träd. Som träd får det en rund och fin liten rund krona med en diameter på ca 1 meter. Dvärgsyrener är dock långsamväxande så det kan dröja några år innan den kommit upp till denna storlek. Bladen är små och ovala med en frisk mörkgrön färg.

För att din dvärgsyren ska blomma rikligt bör du placera den så ljust som möjligt. Den kan även klara något skuggigare lägen, men där kommer den inte att vara lika generös med blommorna. Skäm även bort din dvärgsyren med en riktigt bra jord i krukans så kommer den att belöna dig rikligt med sin vackra blomning.

Hårdighet på friland: Zon 1–4.

Pelaräppelträd

Pelaräppelträden härstammar ursprungligen från en mutation av ett äppelträd i Kanada. Från denna har ett antal olika sorter tagits fram. Då ett pelaräppelträd inte kräver mer än ca 1 kvadratmeter yta är det ett idealiskt litet träd att odla i krukor på en balkong eller uteplats där utrymme är en bristvara.

Ett pelaräppelträd kräver nästan ingen beskärning. Det växer naturligt till en pelarform med korta trubbiga sidogrenar. Blommor och blad sitter mycket tätt inpå stammen på ett mycket vackert sätt. Varför inte göra en avgränsande liten häck på uteplatsen med några pelaräppelträd i krukor?

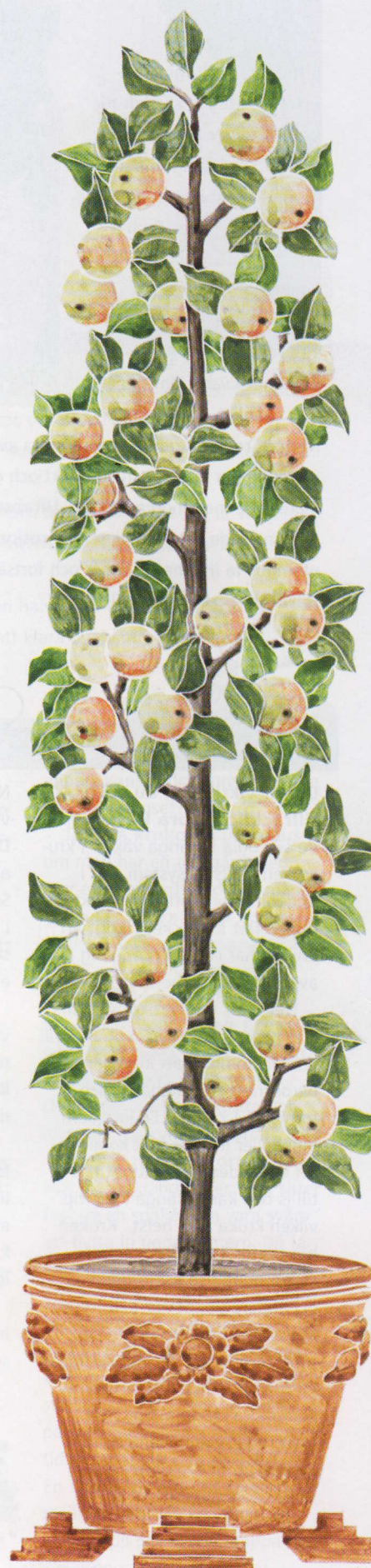
Pelaräppelträd odlas huvudsakligen som prydnadsträd. Frukterna blir oftast små och är inte de mest välsmakande, men de duger alldeles utmärkt till att koka gelé eller marmelad på. Sorten 'Bolero' brukar anses ha de godaste frukterna.

Pelaräppelträden är självfertil. Det innebär att du inte behöver tänka på att de ska pollineras av något annat äppelträd, så som måste ske med vanliga äppelträd.

Hårdighet på friland: Zon 1–3 (4) beroende på sort

"Vid odling i krukor blir växterna mer utsatta för vinterkylan.

Man får räkna med ungefär en växtzons sämre hårdighet än på friland."

• Hitrosorna är miniatyr-rosor framtagna särskilt för krukodling av Poulsen Rosor i Danmark. Till denna grupp hör idag nästan ett 70-tal olika sorter. De har alla mycket stora blommor i starka färger. Blommorna sitter samlade i stora klasar – ett 15-tal blommor i varje klase är inte ovanligt. Då dessa

PatioHit-rosor

rosor är remonterande kan du njuta av den underbara blomningen hela sommaren och hösten. De flesta sorterna doftar svagt eller medelstarkt.

Växtsättet är tätt och kompakt och de flesta sorterna blir inte högre än ca 50 cm. Vissa sorter kan bli ännu lägre. Bladen är vackert blanka och glänsande med mörkgrön färg. Hit-rosorna är mycket motståndskraftiga mot olika växtsjukdomar.

Planterade i stora krukor med rosjord trivs rosorna på en solig plats på din balkong eller uteplats. Om du vill kan du efter avslutad växtsäsong utomhus ta in dina Hit-rosor och fortsätta odla dem som krukväxtrosor på fönsterbrädan en tid. Till våren är det dags att ta ut dem igen.

Härdighet på friland: Till zon 3.

SÅ LYCKAS DU!

• krukor

Det är viktigt att du väljer **tillräckligt stora krukor** när du ska odla fleråriga växter i krukor; en växts rotsystem står i ungefärlig proportion till växtens krona. Det är mycket viktigt att krukans har en god dränering (se avsnittet om dränering).

Det finns inga krukor som är 100 procentigt frostsäkra. Hur väl krukans kommer att klara vintern beror mest på innehålllet och formen på krukans. En jord som innehåller mycket fukt kommer att expandera när vattnet fryser till is och kan spränga i princip vilken kruka som helst. Krukans bör därför ha en form som är större upptill så att jorden kan expandera uppåt när den fryser. Materialet bör inte dra åt sig fukt. Lerkrukor t ex, kan sprängas inifrån under vintern. Krukor av keramiska material bör vara glaserade såväl invändigt som utvändigt för att klara sig så bra som möjligt.

• jord

När du odlar i kärl blir jordvolymen alltid begränsad. **Därför är det mycket viktigt att välja en riktigt bra jord.** Specialjordar för krukodling säljs i handeln vanligen under namn som t ex balkongjord, terrassjord eller U-jord.

En bra jord för krukodling ska vara långtidsgödslad. Gödsla bör man göra ändå, men det blir inte lika farligt om man skulle glömma någon gång.

Vidare ska en bra krukjord hålla kvar fukten så länge som möjligt. Om man skulle råka glömma att vattna någon gång ska en bra krukjord lätt gå att vattna upp igen efter det att den varit torr.

Till sist ska en bra krukjord inte sjunka ihop efter ett tag, så som lågprisjordarna ofta gör.

• dränering

Det är mycket viktigt att **krukorna du odlar i har ordentlig dränering i botten**. På så sätt kan eventuellt överskottsvatten rinna bort och du undviker att plantorna drunknar.

Saknas dräneringshål i botten får du borra egna. Använd alltid en riktigt vass borrar och borra mycket sakta och försiktigt.

Om det av någon anledning inte går att ordna med dräneringshål måste du lägga rikligt med lecakulor i botten på krukans innan du fyller på jord. Därefter måste du vattna mycket försiktigt och krukans får inte stå så att den blir utsatt för regn. Det brukar dock vara svårt att uppnå lika bra resultat med denna metod hur försiktigt man än försöker vattna.

• gödsling

Även om du har investerat i en bra jord med långtidsverkande gödsel, är det bra om du gödslar extra någon gång ibland. Till exempel med ett näringsmedel som du också kan använda till krukväxterna inomhus.

Tänk bara på att inte gödsla fleråriga växter med kväverikt gödsel för sent på hösten. Kvävet får växterna att växa allt för snabbt och för länge på hösten. **Gödsla sista gången med sådan gödsel i juli–augusti** och låt sedan växten göra sig redo för vintervilan.

Om du vill ge dina växter näring på hösten ska du använda ett särskilt s k höstgödsel. Dessa är rika på fosfor och kalium, men fattiga på kväve. Detta stärker växtens rotsystem och vedartade växtdelar och stärker växten inför vintern.

LARS-ÅKE GUSTAFSSON

Palace-rosor

• På samma sätt som PatioHit-rosorna kan även Palace-rosorna med stor fördel användas för odling i krukor, urnor och andra kärl. De är mycket dekorativa med ett gammaldags, för att inte säga romantiskt, utseende på blommorna. Dessa är stora och dubbla med svag till medelstark doft. Palace-rosorna fortsätter att sätta nya knoppar ända fram tills frosten slår till på hösten.

Till växtsättet bildar Palace-rosorna små buskar som kan variera något i storlek. Oftast blir de mellan 40 och 80 cm höga. Bladen är vackert mörkgröna och blanka. Även Palace-rosorna går utmärkt att använda inomhus som krukväxt. Annars bör vinterförvaringen vara sval och frostfri om de är planterade i krukor.

Palace-rosorna förekommer ofta som uppstammade rosor. De brukar finnas med olika stamhöjder från en halvmeter upp till ca metern. Uppstammade rosor passar mycket bra i krukor då de nästan alltid måste tas in och förvaras frostfritt för att klara övervintringen.

Härdighet på friland: Till zon 3 eller 4.

• beskärning och oms

När du odlar växter i krukor så ska du i princip beskära dem på samma sätt som om de hade stått ute i en trädgård. Buskar och träd kan behöva gallras ur eller klippas tillbaka något efter några år när de blir gamla och risiga. Formklippta växter, som t ex buxbom, behöver klippas flera gånger under säsongen för att hålla formen. Rosor ska klippas ner tidigt på våren, osv.

En stor del av beskärningen i kruka brukar bestå i att klippa bort överblommade blomställningar. **Genom att genast ta bort en blomma då den blommat över låter man mer kraft gå till växten i stället för att den ska lägga energi på att bilda frön.** Dessutom stimulerar man tillväxt och bildning av nya knoppar.

När du klipper bort överblommade rosor är det bäst om du klipper några blad under själva blommorna. Då kommer de att sätta nya knoppar snabbare och växa bättre än om du klipper precis under blomman.

• vattning

Varma sommarkvarar dricker växterna mycket vatten och den begränsade mängd vatten som jorden i kukan innehåller kan snabbt ta slut. En självvattnande kruka med ett vattenmagasin som hjälper till att hålla jorden fuktig kan vara arbetsbesparande i sammanhanget.

Under varma och torra sommarkvarar händer det ofta att man måste vattna två gånger om dagen. Tänk på att med en bra jord klarar sig krukplanterarna längre mellan vattningarna än vad de gör om du använder en enklare lågprisjord.

Under de heta sommarmånaderna är det ofta en fördel att vattna rejält sent på kvällarna. Växterna har då nattens svala timmar på sig att i lugn och ro magasinera upp vatten inför kommande dags hetta. Glöm inte att när det är riktigt varmt så måste du även kolla vattningen någon gång under dagen.

• övervintring

Alla fleråriga växter som odlas i krukor utomhus måste skyddas vintertid för att övervintra säkert. Stammar och grenverk är ju vana vid att stå utsatta för frost och kyla, men i en kruka kommer rotsystemet att stå ovanför markytan och bli utsatt för källden på ett obarmhärtigt sätt om inga skyddsåtgärder vidtas. Så vill du vara säker på att få behålla dina fleråriga växter till nästa år måste du vidta skyddsåtgärder:

Frostfritt och svalt inomhus – detta är den mest skonsamma övervintringen för de flesta växter. Problemet är som regel att hitta ett lämpligt utrymme i våra moderna bostäder. De flesta bladfallande växter klarar av att stå svalt och mörkt och kan placeras i t ex en sval källare eller frostfritt garage. Andra växter kräver däremot ljus även under övervintringen och där brukar det vara svårare att hitta något lämpligt utrymme. Ett lagom svalt uterum eller växthus är naturligtvis idealet, men

annars kanske det finns utrymme ute i trapphuset?

Jordslå krukorna utomhus – om man har en trädgård med t ex ett trädgårdsland kan man gräva ner krukorna där under vintern. Gräv ner växterna så att krukorna och jord hamnar under jordytan under vintern. Det är inte alls så noga hur de hamnar bara de kommer under jordytan. Vill du ge växterna lite extra skydd kan du gärna kratta upp lite torra löv runt plantorna.

Isolera runt krukorna utomhus – t ex klängväxter, som sitter fast på en spaljé, kan vara svåra att flytta in under vintern. Då får man försöka isolera runt krukorna så gott det går på plats. Man kan t ex svepa in krukorna i gamla mattor eller filtar, ställa krukorna på frigolitskivor eller ställa krukorna i lådor och fylla på med frigolit eller hopknölat tidningspapper runt omkring. En snygg lösning kan vara att ställa ner kukan i en stor lövkorg av pil och sedan stoppa ner isoleringen i mellanrummet.

Japansk hänglärk

Larix kaempferi

Japansk hänglärk finns i en mängd olika sorter. Vissa kan bli väldigt stora, medan andra är dvärgsorter. De sistnämnda är mycket lämpliga för odling i stora kärl på balkonger och uteplatser. Den japanska hänglärken har bredare barr än den vanliga europeiska lärken. Barrens färg varierar beroende på sort. Det finns såväl grönbarriga som blåbarriga sorter. Vissa växer med nedåthängande grenar medan andra växer mer upprätt.

Barren på ett lärkträd liknar inte dessa hos några andra barrväxter. De är stora och mjuka och lärkträden faller dessutom sina barr på hösten efter att de fått en fin gul höstfärg. På detta sätt påminner de alltså om vanliga bladfallande buskar och träd.

Japanska lärkträd är relativt snabbväxande och mycket tåliga. De vill gärna stå i soliga lägen och ha god tillgång på fukt. Krukan bör dock vara väl-dränerad så att överskottsvatten lätt kan rinna bort.

Då de flesta japanska hänglärkar har ett vågrätt eller hängande växtsätt brukar de ympas på andra stammar så att de kan växa till små träd.

Dvärgsorternas höjd beror på hur höga stammar de är ympade på.

En mycket fin dvärgsort är 'Blue Dwarf' som är en liten blåbarrig dvärgsort som oftast säljs ympad på stam som ett litet träd. Den passar mycket bra för odling i kruka. Som buske blir den 10–50 cm hög och som ympat träd blir detta den ungefärliga storleken på trädkronan.

Härdighet på friland: Till zon 4.

Guldhumle

Humulus lupulus 'Aureus'

Guldhumle är en mycket tålig och snabbväxande klätterväxt som passar bra att odla i stora krukor. Guldhumle är en gulbladig variant av den vanliga humlen. Med sina vackert gyllengula blad lyser den upp i t ex en samplantering. Den passar bra som kontrast till andra växter – t ex en klematis med blå blommor.

Guldhumlen trivs bäst i soliga lägen där den får den vackraste färgen på bladen. Den klarar annars även något skuggigare lägen. Humle är inte särskilt kräsen vad gäller jord och vattnings. Det bästa resultatet får man dock om man planterar humlen i en väl-drä-

rad, mull- och näringsrik jord. Använd någon av de specialjordar för krukodling som finns att köpa.

Humle är en örtartad klängväxt som, likt perennerna, vissnar ner till markytan varje vinter. Den växer sedan mycket snabbt upp igen och kan nå en höjd på 3–5 meter eller mer under en sommar. Den passar därför utmärkt till att klä in balkongräcken, staket eller något annat man vill dölja.

Guldhumlen blommar på sensommaren och då kan den dra till sig mängder av fjärilar. Ibland kan växtens guldgula blad bli något grönare längre fram på säsongen. På hösten antar guldhumlen en grönorange höstfärg.

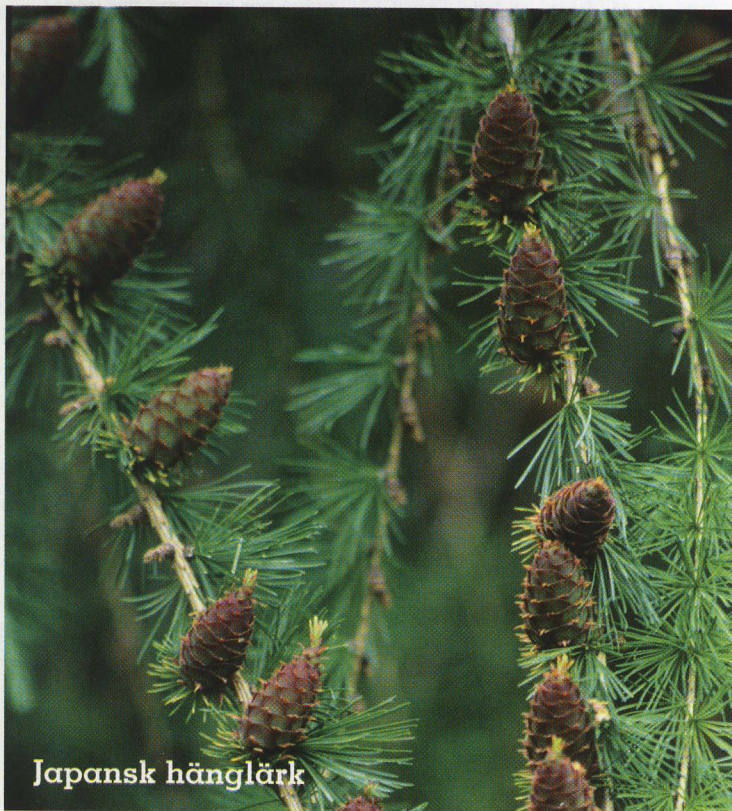
Härdighet på friland: Till zon 5.

Trädgårdshortensia

Hovaria-gruppen

År 1994 introducerades den första Hovariahortensian på marknaden. Dessa är speciella på flera olika sätt. Det mest uppteckande är att de flesta Hovaria-sorter skiftar färg på blommorna under blomningsperioden.

De börjar med sin "riktiga" färg för att se-

Japansk hänglärk

Guldhumle

nare övergå i en grön färg på blommorna. För att kunna anta sin tredje färg optimalt bör hortensian flyttas inomhus så snart blommorna är helt gröna. Efter en tid på fönsterbrädan (6–8 veckor) kan man åter ställa ut hortensian i trädgården och blommorna kommer då att anta en ljuvlig körsbärsröd höstfärg. Blommorna går även utmärkt att torka.

För att Hovarian ska orka genomgå denna transformation krävs att man skämmer bort den lite extra. Det går åt mycket energi för att orka skifta färg på detta vis. Mycket näring och ljus behövs. Tänk dock på att trädgårdshortensior inte tycker om att stå i direkt solljus.

Hovarian är särskilt framtagen för krukodling och trivs bäst i en stor kruk på en altan eller uteplats. Det som är så bra med Hovarian är att om den första omgången knoppar skulle frysa bort under våren så sätter den mycket lätt nya knoppar. Blomningen blir bara något försenad.

Vingad benved

Euonymus alatus 'Compactus'

Vingad benved är en liten, långsamväxande och väldigt speciell buske. Grenarna är vackra med kraftiga korklister som ser ut som vingar. Det gör den mycket dekorativ även under vintern. Blommorna är oansenliga, men ger under hösten fina lilaröda små frukter. Bladen är ovala och mörkgröna. Under hösten antar de en karminröd färg som är helt fantastisk.

Den "vanliga" vingade benveden blir mellan 1 och 2 meter hög. Sorten 'Compactus' däremot stannar runt en meter och lämpar sig därför bättre för krukodling.

Den vingade benveden bör ställas i ett soligt eller lätt skuggigt läge. Jorden bör vara kraftig med mycket mull och näring. Annars är benveden inte särskilt kräsen.

Härdighet på friland: Zon 1–3 (4).

KARIN ANDERSSON

Täck gärna din hortensia med säckväv eller en filt om det blir risk för nattfrost. Du kan naturligtvis även ta in den i ett växthus eller ställa den inomhus över natten.

Buskarna kan bli omkring en meter höga och lika breda. Beskärning bör undvikas så att man inte riskerar att klippa bort några knoppanlag. Vinterförvara Hovaria-hortensian på en frosthärdig plats som är ljus och sval.

Härdighet på friland: Zon 1 (2)

Mer att odla i kruk

Förutom de här sorterna finns det en stor mängd andra fleråriga växter som lämpar sig för odling i krukor. "Krukvänliga" växter är t ex jordgubbar, smultron, perenner, kryddväxter, andra småträd, exempelvis hängsäl, hängkaragan, uppstammade oxbär och uppstammade krusbär/vinbär, bergbambu, japanska lönnar, pärlrönn, rododendron, blåbär, solfjäderslönn och mycket, mycket mera.

Trädgårdshortensia

BIRGITTA GEITE

BETTAN ANDERSSON